

FYLKESMANNEN
I ROGALAND

TILSYNSRAPPORT

SKOLENS ARBEID MED ELEVENES
PSYKOSOSIALE MILJØ

Karmøy kommune – Hauge skole

Innhold

1.	Tema for tilsynet: Skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø .	3
2.	Gjennomføring av tilsynet	4
3.	Kontrollområde for tilsynet	5
3.1	Forebyggende arbeid	5
3.2	Det individuelt rettede arbeidet ved skolen	8
3.3	Brukermedvirkning	10
4.	Pålegg om retting.....	11
5.	Oppfølging av tilsynsresultatene	12
6.	Klageadgang	12
Vedlegg 1	Oversikt over innsendt dokumentasjon.....	13
Vedlegg 2	Oversikt over de som er intervjuet.....	14
Vedlegg 3	Rettslige krav	15

1. Tema for tilsynet: Skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø

Det blir gjennomført felles nasjonalt tilsyn i 2010 og 2011 med temaet skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø, jf. opplæringsloven kapittel 9a. Hovedbestemmelsen for tilsynet er § 9a-1 og de andre reglene som kontrolleres må sees i sammenheng med denne.

Det rettslige utgangspunktet for tilsynet er delt inn i tre hovedkategorier:

- Det forebyggende arbeidet ved skolen - § 9a-4, jf § 9a-3 første ledd
- Det individuelt rettede arbeidet ved skolen - § 9a-3 andre og tredje ledd
- Brukermedvirkning (skolens plikt til samhandling og involvering med ulike råd og utvalg) - §§ 9a-5 og 9a-6 og deler av kapittel 11.

Opplæringsloven § 13-10 om forsvarlig system og § 9a-4 om internkontroll

Det er ikke ført særskilt tilsyn med opplæringsloven § 13-10 andre ledd i dette tilsynet. Opplæringsloven § 13-10 andre ledd er en overordnet regel som pålegger skoleeier å ha et forsvarlig system for oppfølging av alle lovkrav. I tidligere tilsyn har det vært stort fokus på internkontrollsystemet til kommunene. I det felles nasjonale tilsynet 2010 og 2011 er det internkontrollen ved den enkelte skolen vedrørende elevenes psykososiale miljø som er kontrollert. Kravet til internkontroll i forbindelse med dette er særskilt regulert i opplæringsloven § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd.

Kommunens ansvar

Selv om opplæringsloven legger ansvaret på skoleledelsen for den daglige gjennomføringen og etterlevelsen av de kontrollerte reglene, er det kommunen som har det overordnede ansvaret. Det er kommunen som skoleeier som må sørge for at skoleledelsen ved hver enkelt skole oppfyller kravene og pliktene i loven, og at de tilbyr de tjenester og aktiviteter som loven omhandler.

Oppfyllelsen av elevenes rett til et godt psykososialt miljø skjer på skolen. Det er skoleledelsen og de ansatte som i det daglige må arbeide for et godt skolemiljø. Kommunen som skoleeier er likevel øverste ansvarlige for at pliktene i kapittel 9a blir oppfylt. Dette innebærer at selv om det i tilsynet har vært undersøkt handlinger som skjer i skolen, så er det kommunen som er ansvarlig for oppfyllelse av elevenes rettigheter og som derfor er adressat for eventuelle pålegg om retting i samsvar med opplæringsloven § 14-1 tredje ledd.

Formålet med tilsynet

Det overordnede målet med tilsynet er å rette fokus mot og styrke arbeidet med det psykososiale miljøet ved skolene og skolens evne til å forebygge og håndtere krenkende atferd. Gjennom kontroll med om skolene følger lovkravene på dette området, skal eventuell lovstridig praksis avdekkes. Gjennom pålegg om endring skal slike forhold rettes opp.

Et godt skolemiljø er en viktig innsatsfaktor for en god skole og for realisering av formålsparagrafen i opplæringsloven § 1-1. Mangler ved skolemiljøet kan føre til mistrivsel blant elevene, og det vil kunne ha direkte betydning for læringsutbytte.

Det psykososiale miljøet handler om mellommenneskelige forhold og er en positiv eller negativ følge av samhandling og kommunikasjon mellom alle de som er på skolen. Et godt psykososialt miljø er grunnleggende for at den enkelte eleven skal kunne utvikle seg positivt. Skolen er en av de mest sentrale arenaer i barn og ungdommers liv. Skolen er stedet for læring og utvikling, men uten en grunnleggende følelse av trygghet, tilhørighet og inkludering hos den enkelte elev, vil ikke læring få det riktige fokus.

De overordnede formål med det felles nasjonale tilsynet 2010 og 2011 er å:

- Sikre at skoleeiere og skoleledere driver et aktivt og forebyggende arbeid for å sikre elevene et godt psykososialt miljø
- Sikre at skoleeiere og skoleledere sørger for at de tilsatte på en tilfredsstillende måte håndterer krenkende atferd som de får kunnskap eller mistanke om
- Sikre at skoleeiere og skoleledere sørger for at elever, foreldre, råd og utvalg blir involvert og engasjert i skolemiljøarbeidet.

Det presiseres at tilsynsrapporten ikke gir en helhetsvurdering av skoleeier og skolen. Rapporten omhandler kun resultatet fra tilsynet som er gjennomført på det temaet som er valgt for det felles nasjonale tilsynet 2010 og 2011.

2. Gjennomføring av tilsynet

Etter opplæringsloven § 14-1 andre ledd har departementet hjemmel til å føre tilsyn med offentlige skoler. Denne retten er delegert til Fylkesmannen. Fylkesmannen skal ha tilgang til skoleanlegg og dokumentasjon.

Tilsynet er gjennomført ved å hente inn og vurdere dokumentasjon, skriftlig gransking og muntlige opplysninger.

Det er skolen som etter loven plikter å sikre at den enkelte eleven får oppfylt sin rett til et godt psykososialt miljø, jf. § 9a-1 og § 9a-3 første ledd. Skolen vil i denne sammenheng være: skoleeier, skoleledelsen og de ansatte ved skolen.

Gangen i tilsynet

- Varsel om tilsyn med pålegg om å sende inn redegjørelse og dokumentasjon fra skolen datert 15.06.2011
- Mottak av dokumentasjon og redegjørelse fra skolen 26.09.2011
- Åpningsmøte 18.10.2011
- Intervju og samtaler 26.10.2011
- Varsel om vedtak og foreløpig rapport datert 09.12.2011
- Sluttmøte 12.12.2011
- Frist for tilbakemelding om varsel om vedtak og foreløpig rapport 13.01.2012
- Uttalelse vedr. foreløpig tilsynsrapport mottatt 13.01.2012
- Endelig tilsynsrapport 02.02.2012

3. Kontrollområde for tilsynet

3.1 Forebyggende arbeid

For å oppnå et godt psykososialt miljø er det en nødvendig forutsetning at det blir utført et forebyggende arbeid som skal forhindre uønsket/ krenkende atferd. Dette innebærer at skoleledelsen må ha en "føre – var" holdning til eventuelle situasjoner og utfordringer som kan oppstå i skolehverdagen, og som kan ha negativ innvirkning på elevenes skolemiljø.

Rettslige krav

Det rettslige utgangspunktet for tilsynets kontroll med det forebyggende arbeidet ved skolen finnes i opplæringsloven § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd. Skoleledelsen og skoleeier skal arbeide forebyggende for å forhindre at uønsket atferd oppstår. Det forebyggende arbeidet skal være aktivt, systematisk og kontinuerlig.

Reglene presiserer plikten skolen har til å sikre at elevenes rett etter § 9a-1 blir oppfylt. Det er informert nærmere om de rettslige kravene og hva de innebærer på åpningsmøte 18.10.11. De rettslige kravene fremgår ellers av instruks for tilsynet¹, og de er omtalt i vedlegg 3 til denne rapporten. Det vises også til rundskriv fra Utdanningsdirektoratet om elevenes rett til et godt psykososialt miljø.²

Dokumentasjon

Karmøy kommunes arbeid

Skoleeier har lagt fram følgende dokumenter for tilsynet knyttet til det forebyggende arbeidet:

- *"Skolenes arbeid med elevenes psykososiale miljø, retningslinjer for skolene i Karmøy"*
- *"Kapittel 9a i opplæringsloven: Elevenes skolemiljø, sjekklister for skolene i Karmøy kommune"*

Dokumentasjon og vurdering

Hauge skole har blant annet lagt fram for tilsynet:

- *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"*
- *"Retningslinjer for Hauge skole etter § 9A i opplæringsloven"*
- *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"*
- *"Ordens og oppførselsreglement Hauge skole generell del"*
- *"Regelmatrise Hauge skole"*
- *"Klasseregler for 6.klasse"*
- *"Klassens IKT – regler"*

Hauge skole har plandokumentene *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"*, *"Retningslinjer for Hauge skole etter § 9A i opplæringsloven"* (skolens internkontroll) og *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"* som dokumenterer hvordan skolen arbeider med det forebyggende arbeidet. *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* inneholder oversikt over tiltak knyttet til forebyggende arbeid på skolenivå, klassenivå og individnivå. Dette dokumentet blir gjennomgått i sin helhet ved skolestart.

Av plandokumentene går det i hovedsak fram hvem som har ansvaret for å gjennomføre de ulike tiltakene. Dokumentasjonen fra skolen viser at skoleledelsen er involvert i den

¹ Jr. <http://www.utdanningsdirektoratet.no/Artikler/Lov/Instruks-for-felles-nasjonalt-tilsyn-2010-og-2011/>

² Jf. <http://www.utdanningsdirektoratet.no/Rundskriv/Rundskriv-201/Udir-2-2010---Retten-til-et-godt-psykososialt-miljo-etter-opplæringsloven-kapittel9a/>

daglige gjennomføringen av det systematiske skolemiljøarbeidet, og intervjuene bekrefter dette.

Fylkesmannens vurdering er at plandokumentene på en god måte systematiserer og legger til rette for et hensiktsmessig forebyggende arbeid på skolen. Intervju bekrefter at dette i stor grad gjennomføres i praksis.

I *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* heter det at *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"* skal revideres hvert år. I intervju kom det fram at denne planen ble revidert i 2009 og i 2011. Lærerne og leder for skolefritidsordningen var involvert i dette revisjonsarbeidet.

Hauge skole har i tilbakemeldingen på foreløpig tilsynsrapport lagt ved en oppdatert versjon av *"Aktivitetsplan høst 2011 – vår 2012 Hauge skole"*. I den oppdaterte aktivitetsplanen er det lagt inn *"Revidering av Zero – plan"* (*Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing*) i juni.

Av dokumentasjonen kommer det fram at det ikke er skriftliggjorte planer for evaluering av *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* og *"Retningslinjer for Hauge skole etter §9a i opplæringsloven"*, og intervju bekrefter dette. I intervju kom det imidlertid fram at skolen blant annet evaluerer etter arrangementer som elevsamtaler, utviklingssamtaler og foreldremøter.

Fylkesmannens vurdering er at Hauge skole har rutiner for evaluering av *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"* (Zero – plan). Men Hauge skole må også sørge for rutiner for evaluering av *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* og *"Retningslinjer for Hauge skole etter §9a i opplæringsloven"*, slik at disse også til enhver tid er oppdatert på skolens faktiske utfordringer.

Hauge skole har utarbeidet mål for det psykososiale miljøet ved skolen, og målsettingene er nedfelt i *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* og i *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"*. I retningslinjene blir det understreket at elevene på Hauge skole ikke skal bli utsatt for krenkende ord eller handlinger som mobbing, diskriminering, vold, rasisme eller utestenging på skolen og på skoleveien. I *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"* fokuseres det på at elevene skal oppleve trygghet og trivsel i tillegg til god og meningsfylt læring.

Hauge skole skaffer seg kjennskap til den enkelte elevs opplevelse av skolemiljøet på flere måter. Elevundersøkelsen gjennomføres om våren på 5. – 7.trinn, og om høsten gjennomføres det en lokal mobbeundersøkelse på skolen.

Hauge skole skaffer seg også kjennskap til den enkelte elevs opplevelse av skolemiljøet gjennom elevsamtaler, foreldresamtaler, elevrådet, teamsamarbeid, onsdagsmøter for lærere og miljøarbeidere, og møter i HMS – gruppa. Ved foreldresamtalene benyttes det en fast mal, mens elevsamtalen gjennomføres uten fast mal. I begge samtalene blir spørsmål knyttet til elevens psykososiale skolemiljø tatt opp. Det er inspeksjon og vakt før undervisningsstart og i alle friminuttene. "Indre skolegård" er en "trygghetssone" hvor det alltid skal være en voksen i friminuttene. Elevrådet har også en "tilsynsordning" i friminuttene der de tillitsvalgte skal melde fra til elevrådskontakten dersom de ser mobbing eller utestenging i friminuttene.

"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø" inneholder rutiner for hvordan skolen skal følge opp dersom elever eller foreldre gir melding om at en elev blir utsatt for krenkende ord og handlinger. I retningslinjene vises det til krisepermen *"Omsorg i skolen"* som skolen benytter. Denne er i følge retningslinjene laget slik at

skoleledelsen og de ansatte skal kunne handle riktig og systematisk når de har fått kjennskap til dette.

Fylkesmannens vurdering er at Hauge skole kartlegger, og har rutiner for å følge opp den enkelte elevs opplevelse av skolemiljøet på en formålstjenlig måte.

Av intervjuene kom det fram at det har vært lite diskusjon omkring begrepet "krenkende atferd" på Hauge skole, men at fokuset har vært på forventet positiv atferd. Hauge skoles ordens- og oppførselsreglement inneholder imidlertid formuleringer knyttet til ønsket og uønsket atferd: *"Alle skal oppføre seg med høflighet og respekt mot hverandre. Dette gjelder også måten vi snakker til hverandre på. Banning, rasistiske utsagn, bevisst plaging og mobbing er forbudt. Farlig lek og lekeslossing skal ikke forekomme."* Ordens- og oppførselsreglementet inneholder også sanksjoner ved brudd på reglementet. I tillegg har skolen utarbeidet en *"Regelmatrise"*. Ordens- og oppførselsreglementet blir gjennomgått med elevene, og reglementet samt regelmatrisen blir gjennomgått for foreldrene i 1.klasse. Ordens- og oppførselsreglementet blir sendt hjem som ranselpost i 1. og 4.klasse.

Klassene utformer hver høst klasseregler, og noen klasser har utformet "tipsplakater" for hvordan klassereglene skal utføres i praksis. Elevene er med på å evaluere klassens IKT – regler ved skolestart om høsten, og foreldrene er med på å utforme og godkjenne disse reglene på foreldremøtet om høsten.

På intervjuetidspunktet definerte *"Regelmatrisen"* forventet oppførsel på ulike arenaer i skolehverdagen. Matrisen inneholdt også sanksjoner ved brudd på reglene.

Fylkesmannen påpekte i den foreløpige tilsynsrapporten at *"Regelmatrisen"* inneholdt sanksjon som krever enkeltvedtak (bortvisning), sanksjon som det ikke er lovlig å ha som sanksjon i et ordensreglement (utestenging fra skoletur) og sanksjon som kan innebære tap av lovhemlet rettighet (tap av skyss). Fra Fylkesmannens side ble det også understreket at en sanksjon må stå i forhold til alvorligheten av bruddet på ordensreglementet.

Videre understrekte Fylkesmannen at et ordensreglement er et sentralt virkemiddel i arbeidet med skolemiljøet. Alle sanksjoner som kan bli satt i verk overfor elevene skal være hjemlet i ordensreglementet, jf. § 2-9 i opplæringsloven. Det var derfor uheldig at Hauge skole hadde tre³ dokumenter som samlet sett må sies utgjorde skolens ordensreglement.

Hauge skole har i tilbakemeldingen på foreløpig tilsynsrapport lagt fram nytt ordensreglement for skolen. Fylkesmannen forutsetter at dette innebærer at *"Regelmatrisen"* er tatt ut av bruk ved Hauge skole. Dette innebærer i praksis at Hauge skole har to dokumenter som samlet sett må sies å utgjøre et ordensreglement: Det nye ordensreglementet og klassens IKT – regler. Etter Fylkesmannens vurdering er det uheldig at IKT – reglene ikke er en del av skolens ordensreglement.

Fylkesmannens konklusjon

Hauge skole har skriftlige rutiner og planer for det forebyggende arbeidet med det psykososiale miljøet, men har i liten grad skriftliggjorte rutiner for evaluering av planene. De ulike dokumentene knyttet til ordensreglementet gjør det vanskelig for tilsatte, elever og foreldre å gjøre seg kjent med hvilke regler som gjelder og hvordan skolen håndterer eventuelle brudd på reglementet. Det foreligger derfor ikke et fullt ut tilfredsstillende system for internkontroll slik det er krav om i opplæringslovens §§ 9a-4 jf. 9a-3 første ledd.

³ Ordens og oppførselsreglement Hauge skole, Regelmatrise, Klassens IKT- regler

3.2 Det individuelt rettede arbeidet ved skolen

Det forebyggende arbeidet må sees i sammenheng med det individuelt rettede arbeidet ved skolen. Det er viktig for oppfyllelsen av kravet i opplæringsloven at de forebyggende tiltakene som blir planlagt, også etterleves i praksis.

Skolens plikt til å gripe inn når det oppstår forhold som er krenkende for en eller flere elever følger hovedsakelig av § 9a-3 andre og tredje ledd. Opplæringsloven oppstiller særskilte plikter for skolen tilknyttet det psykososiale miljøet og gir eleven/foreldrene særskilte rettigheter i tilknytning til saksbehandlingen ved skolen. Ved å kontrollere hvordan skolene etterlever de konkrete pliktene i § 9a-3 andre og tredje ledd, vil tilsynet kunne bidra til å sikre at skolene i praksis arbeider for å fremme elevenes helse, trivsel og læring.

Rettslige krav

Skoleeier, skolen, skoleledelsen og alle de ansatte plikter å sikre elevenes individuelle rett etter § 9a-1 gjennom individuelt rettet arbeid. Det individuelt rettede arbeidet ved skolen er regulert i § 9a-3 andre og tredje ledd i opplæringsloven. Reglene presiserer at alle som er ansatt ved skolen, har en handlingsplikt som innebærer å gjøre undersøkelser, plikt til å varsle skoleledelsen og plikt til å gripe inn når det er nødvendig og mulig. Videre er skolen pålagt å behandle anmodninger fra elever eller foreldre som omhandler det psykososiale miljøet etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven.

Se for øvrig vedlegg 3 til denne rapporten for mer om de rettslige kravene under dette temaet. Det er også informert nærmere om de rettslige kravene og hva de innebærer på åpningsmøte 18.10.11.

Dokumentasjon

Karmøy kommunes arbeid

Skoleeier har lagt fram følgende dokumenter for tilsynet knyttet til det individuelt rettede arbeidet:

- *"Mal for vedtak etter opplæringslovens § 9a-3"*
- *"Retningslinjer for klagebehandling, enkeltvedtak med hjemmel i § 9a-3 i opplæringsloven"*

Dokumentasjon og vurdering

Hauge skole har skriftlige rutiner for det individuelt rettede arbeidet i form av *"Handlingsplan – forebygging, avdekking og stopping av mobbing"* og *"Retningslinjer for Hauge skole etter § 9A i opplæringsloven"*.

I *"Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø"* punkt 3 og 4 forklares det hva de tilsatte skal gjøre hvis de får mistanke eller kunnskap om at en elev blir utsatt for krenkende atferd. Her beskrives de ansattes handlingsplikt og rutiner rundt denne, i tillegg til plikten til å varsle skoleledelsen.

Intervjuene viser at de ansatte ved Hauge skole er kjent med handlingsplikten som den enkelte har etter § 9a-3 andre ledd i opplæringsloven. Alle ansatte blir informert om denne ved oppstart av hvert skoleår. Intervjuene bekrefter at de ansatte vet at de skal undersøke saker, varsle og om nødvendig og mulig gripe inn dersom de får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for krenkende ord og handlinger. I intervjuene kom det fram at dette også blir gjennomført i praksis. Skolen har også rutiner for hvordan sakene skal følges opp fra ledelsens side. I intervju kom det likevel fram at det på intervjuutidspunktet ikke ble fattet enkeltvedtak ved alle henstillinger om tiltak fra elever eller foreldre/foresatte.

I forbindelse med tilsynet har Fylkesmannen fått tilsendt ett enkeltvedtak fra Hauge skole som gjelder det psykososiale miljøet. Vedtaket konstaterer kort at en elev føler seg mobbet, og hjemmel for vedtaket er nevnt i overskriften som "§ 9a". Skolen viser deretter til iverksatte tiltak, og informerer om klageadgang og klagefrist. Det blir imidlertid ikke oppgitt klageinstans⁴.

Vedtaket Fylkesmannen har fått tilsendt viser ikke til oppl. § 9a-1, og konkluderer ikke uttrykkelig med at retten er brutt. Skolen konkluderer likevel med mobbing og iverksetting av tiltak, slik at brudd på retten til et godt psykososialt miljø er underforstått i vedtaket. Etter Fylkesmannens vurdering er ikke det tilsendte vedtaket tilstrekkelig begrunnet i henhold forvaltningslovens krav.

§ 9a-3 tredje ledd fastsetter at saken skal behandles "*snarest mogleg*". Intervju bekrefter at sakene utredes raskt og at tiltak iverksettes umiddelbart, selv om enkeltvedtak ikke fattes.

Ifølge skolens retningslinjer, under rutiner for håndtering av saker der elever blir utsatt for krenkende ord og/ eller handlinger, heter det at foresatte skal få informasjon om retten til enkeltvedtak. Intervjuene viser også at ansatte, elever og foreldre er gjort kjent med denne retten i enkeltsaker.

I intervju framkommer det likevel at det har forekommet saker der foreldre har bedt om tiltak, men der skolen ikke har fattet enkeltvedtak. Fra skolen begrunnes dette med at foreldrene selv ikke har ønsket enkeltvedtak, fordi dette medfører skriftliggjøring og arkivering av saken. Lovbestemmelsen og tilhørende rundskriv berører ikke problemstillingen med at foreldre ikke ønsker vedtak, men slår fast at skolen har en vedtaksplikt. I vilkåret om at elev eller foreldre "ber om tiltak" er det underforstått at det er i disses interesse å få stadfestet retten til bedring av elevens psykososiale miljø i et enkeltvedtak. Et enkeltvedtak klargjør at retten til et godt psykososialt miljø for den enkelte er brutt og forplikter skolen i forhold til å gjennomføre tiltak, samtidig som klageadgangen blir synliggjort. For skolens del vil det også være en fordel å kunne dokumentere hva som faktisk blir gjort i saken. Dersom enkeltvedtak ikke fattes, vil skolen kunne oppleve at det blir vanskelig å håndtere misnøye med tiltakene. At foreldre ikke ønsker vedtak vil også til en viss grad bero på hva slags informasjon som blir gitt fra skolen omkring dette. Her har skolen en veiledningsplikt. Fylkesmannen presiserer at skolen har vedtaksplikt i disse sakene.

Hauge skole har i tilbakemeldingen på den foreløpige tilsynsrapporten lagt ved to enkeltvedtak som gjelder det psykososiale miljøet. Vedtakene er fattet etter at den foreløpige tilsynsrapporten ble oversendt Karmøy kommune. Fylkesmannens vurdering er at Hauge skole sikrer at det blir fattet enkeltvedtak når foreldre/foresatte/elever ber om tiltak knyttet til det psykososiale miljøet. Fylkesmannens vurdering er videre at de tilsendte vedtakene ikke er tilstrekkelig begrunnet i henhold til forvaltningslovens krav, og klageinstans er ikke oppgitt.

Fylkesmannens konklusjon:

Dersom ansatte ved Hauge skole får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger, vil de undersøke saken, varsle ledelsen og om nødvendig gripe inn. Skolen setter også i verk og følger opp tiltak når skolen avdekker krenkende ord og handlinger. Hauge skole ivaretar dermed elevenes rettigheter etter opplæringslovens § 9a-3 andre ledd.

⁴ Ved en inkurie ble dette ikke kommentert fra Fylkesmannens side i den foreløpige tilsynsrapporten.

Hauge skole har rutiner for at alle ansatte, elever og foreldre blir gjort kjent med retten til enkeltvedtak. Det blir fattet enkeltvedtak når foreldre/foresatte/elever ber om tiltak knyttet til det psykososiale miljøet. De vedtak som fattes tilfredsstillende ikke fullt ut kravene til enkeltvedtak i forvaltningsloven.

3.3 Brukermedvirkning

Opplæringsloven inneholder krav om at elevene og foreldrene skal gis mulighet til å involvere og engasjere seg i arbeidet for et godt psykososialt miljø ved skolen. Et av virkemidlene fra lovgiver for å sikre brukermedvirkning har vært å stille krav til opprettelse av diverse råd og utvalg og å gi disse rådene og utvalgene muligheten til å uttale seg før endelig avgjørelse blir tatt.

Brukermedvirkning er ikke en statisk tilstand som kan oppnås en gang for alle i skolen, det er tvert imot noe det må arbeides kontinuerlig med. Tilhørighet i et sosialt og faglig fellesskap gjennom verdier og virkemiddel som verdsettelse, aktiv deltaking og medvirkning er noe som må gjennomføres kontinuerlig i hverdagen.

Det er "skolen" som skal sørge for at elevene blir engasjert i skolemiljøarbeidet. Skolen i denne sammenheng vil si skoleledelsen, men det er skoleeier som blir ansvarliggjort dersom ikke det er tilrettelagt for at elevene eller deres foreldre blir involvert og engasjert i skolemiljøarbeidet.

Rettslige krav

§ 9a-5 fastslår at elevene skal engasjeres i det systematiske skolemiljøarbeidet, både i planleggingen og i gjennomføringen av det. Ellers er det gitt regler for ulike organ for brukermedvirkning både i § 9a-6 og i kapittel 11. Det fremgår bla at rådene og utvalgene skal gis relevant informasjon og gis en reell mulighet til å uttale seg. Rutiner for å sikre informasjon og varsling til de ulike rådene og utvalgene må innarbeides i internkontrollen ved skolen etter § 9a-4.

Se for øvrig vedlegg 3 til denne rapporten for mer om de rettslige kravene under dette temaet.

Det er også informert nærmere om de rettslige kravene på 18.10.11.

Dokumentasjon og vurdering

Gjennom dokumentasjon og intervju kommer det fram at elevene på Hauge skole blir involvert i det systematiske skolemiljøarbeidet ved at de sammen med kontaktlærer utarbeider egne klasseregler og IKT - regler. Klassene har "Ukeslutt", en oppsummeringssamtale mot slutten av uka, hvor de går gjennom uka som har vært, og det gjennomføres også jevnlig og systematiske elev – og foreldresamtaler hvor spørsmål knyttet til elevenes psykososiale skolemiljø blir tatt opp. Hver høst gjennomføres det en lokal mobbeundersøkelse på alle trinn, og Elevundersøkelsen blir gjennomført på 5.- 7.trinn hver vår.

Elevene på Hauge skole blir også involvert i det systematiske skolemiljøarbeidet gjennom elevrådet. "Årshjul for elevrådet" viser at spørsmål knyttet til elevenes psykososiale skolemiljø skal bli tatt opp i elevrådet. Det er imidlertid ikke vist i tilsynet at resultatene fra Elevundersøkelsen blir presentert i elevrådet.

Fylkesmannen fikk i forkant av tilsynet tilsendt referater fra møter i foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU) (16.09.10 og 27.01.11). Det kom ikke fram av referatene at spørsmål knyttet til elevenes psykososiale skolemiljø har blitt diskutert i FAU.

Referatene fra møtene i samarbeidsutvalget (SU) (28.09.10,16.02.11 og 06.05.11) viste at saker knyttet til elevenes psykososiale skolemiljø rutinemessig ble diskutert i SU, og at resultatene fra Elevundersøkelsen ble presentert.

Referatene fra møtene i SU viste også at utvalget var satt sammen i samsvar med kravene i opplæringsloven § 11-1.

Når det gjelder sammensetningen i SMU sies følgende i *"Retningslinjer for Hauge skole etter §9a i opplæringsloven"*: *"Det⁵ består av FAU – leder og SU – foreldrerepresentant, elevrådsleder og nestleder, elevrådskontakten og rektor."* Opplæringsloven fastsetter at både skoleledelsen og kommunen skal være representert i SMU. Fylkesmannen kan ikke se at sammensetningen i *"Retningslinjer for Hauge skole etter § 9a i opplæringsloven"* er i samsvar med opplæringsloven § 11-1a første ledd, i og med at kommunen ikke er representert i SMU.

I referat fra møte i SU 06.05.11 sies det at *"SU/SMU oppsummerer med at det er vanskelig og kunstig å ha et separat skolemiljøutvalg. Det er unaturlig å skille saker når sakene skal informeres i begge fora, og det er de samme medlemmene som sitter i utvalget unntatt en lærer⁶. Elever og foresatte er likevel i flertall."* Fylkesmannen kan ikke se at sammensetningen som er skissert i referatet datert 06.05.11 er i samsvar med opplæringsloven § 11-1a andre ledd, i og med at det ikke er oppnevnt tilleggsrepresentanter for elever og foreldre når SU er SMU. Det er heller ikke synliggjort i referatene når samarbeidsutvalget var satt som skolemiljøutvalg.

Med bakgrunn i dokumentasjonen som forelå på intervjutidspunktet, kunne ikke Fylkesmannen se at FAU, SU og SMU var opprettet inneværende skoleår, og intervjuene bekreftet dette. Hauge skole har imidlertid lagt fram dokumentasjon i tilbakemeldingen på den foreløpige tilsynsrapporten som viser at disse brukerorganene er opprettet.

Dokumentasjonen viser at sammensetningen av SU og SMU er i samsvar med kravene i opplæringsloven §§ 11-1 og 11-1a. Skolen har også lagt fram dokumentasjon som viser når de ulike brukerorganene skal avholde møter gjennom skoleåret.

Fylkesmannens konklusjon

Hauge skole involverer elevene i det systematiske skolemiljøarbeidet.

FAU, SU og SMU er opprettet inneværende skoleår ved Hauge skole. Rådene og utvalgene har reell mulighet til å uttale seg om saker de blir forelagt.

Samarbeidsutvalget og skolemiljøutvalget er korrekt sammensatt i henhold til opplæringsloven §§ 11-1 og 11-1a.

Hauge skole har rutiner for å holde alle råd og utvalg orientert om forhold som har vesentlig betydning for skolemiljøet, deriblant Elevundersøkelsen.

4. Pålegg om retting

Med hjemmel i opplæringsloven § 14-1 tredje ledd, og som følge av det som framgår av kapitlene 3.1-3.3, gir Fylkesmannen følgende pålegg:

Forebyggende arbeid og internkontroll - § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd

1. Karmøy kommunen skal sørge for at Hauge skole arbeider aktivt, systematisk og kontinuerlig for å fremme et godt psykososialt miljø og forhindre at uønsket atferd oppstår. *Karmøy kommune må i denne sammenheng se til at Hauge skole:*

⁵ Skolemiljøutvalget.

⁶ Fylkesmannens understrekning.

- a. Sørger for å ha rutiner for evaluering av planer og retningslinjer knyttet til elevenes psykososiale skolemiljø.
- b. Utarbeider et samlet ordensreglement som støtter opp om lovkrav knyttet til det psykososiale miljøet.

Skolens individuelt rettede arbeid - § 9a-3 tredje ledd

2. Karmøy kommune skal sørge for at Hauge skole behandler henstillinger om tiltak ved å fatte enkeltvedtak etter reglene om dette i forvaltningsloven. *Karmøy kommune må i denne forbindelse se til at Hauge skole:*
 - a. Fatter vedtak i samsvar med forvaltningslovens bestemmelser.

5. Oppfølging av tilsynsresultatene

Tiltak for å rette lovbrudd skal settes i verk med det samme.

Karmøy kommune skal gi en skriftlig erklæring om at lovbruddet er rettet, og dokumentere at det er utarbeidet tiltak i samsvar med pålegget.

Frist for innsending av slik erklæring er 11.05.2012.

6. Klageadgang

Tilsynsrapporten er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2 bokstav b, og kan påklages til Utdanningsdirektoratet. En eventuell klage skal sendes til Fylkesmannen i Rogaland innen tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet fram til vedkommende part, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. Om utformingen av klage vises det til forvaltningsloven § 32.

Stavanger 02.02.2012

Hjalmar Arnø
tilsynsleder/rådgiver

Hanne S. Ronæss
seniorrådgiver

Kåre Kr. Høines
seniorrådgiver

Vedlegg 1 Oversikt over innsendt dokumentasjon

Mal for vedtak om tiltak etter opplæringsloven § 9a-3
Retningslinjer for Hauge skole etter §9a i opplæringsloven
Huskeliste ved skolestart 2011 – 2012
Inspeksjonsplan
Zero – handlingsplan forebygging, avdekking og stopping av mobbing
Skolens retningslinjer for arbeid med elevenes psykososiale miljø (Hauge skole)
Kapittel 9a i opplæringsloven: Elevenes skolemiljø, sjekklister for Hauge skole
Mal for henstilling om tiltak etter opplæringslovens kapittel 9a
Informasjon om opplæringslovens kapittel 9a
Retningslinjer for klagebehandling, enkeltvedtak med hjemmel i § 9a-3 i opplæringsloven
Handlingsplan Hauge skole 2011/2012
Årsmelding Hauge skole 2010/2011
Vurderingskriterier skolens læringsmiljø
Spørsmål spørreundersøkelse om barnas trivsel og læring
Spørsmål spørreundersøkelse om hva et foreldremøte bør inneholde
Møtestruktur teammøter Hauge skole
Retningslinjer for teamleder Hauge skole
Mal for referat fra teamledermøte
Mal for referat fra onsdagsmøte SFO
Resultater fra Elevundersøkelsen
Ordens – og oppførselsreglement Hauge skole, generell del
Regelmatrise Hauge skole
"Vis ansvar – vis omsorg – vis respekt" – plakater
Klasseregler for 6.klasse
Tipsplakater
Klassens ikt - regler (6.klasse)
Referat fra FAU – møte 16.09.10
Referat fra FAU – møte 27.01.11
Referat fra møte i samarbeidsutvalget 28.09.10
Referat fra møte i samarbeidsutvalget 16.02.11
Referat fra møte i samarbeidsutvalget 06.05.11
Referat fra møte i elevrådet 08.09.11
Referat fra møte i elevrådet 26.05.11
Referat fra møte i elevrådet 19.05.11
Referat fra møte i elevrådet 05.05.11
Lysark vedr. arbeid med et aktivt positivt skolemiljø
Sakliste teammøte 29.08/30.08 og fellestid 31.08 (Digital mobbing – du bestemmer)
Maler for foreldresamtaler vår og høst
Mal for foreldremøter
To enkeltvedtak vedr. mobbing datert 09.04.10
Brev til foresatte datert 28.04.10
Organisasjonskart Hauge skole
Aktivitetsplan høst 2011 – vår 2011 (*mottatt under intervjuene*)
Årshjul for elevrådet (*mottatt under intervjuene*)
Kartlegging Hauge skole, årshjul (*mottatt under intervjuene*)

Innsendt dokumentasjon fra Karmøy kommune

Skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø, retningslinjer for skolene
Kapittel 9a i opplæringsloven: Elevenes skolemiljø, sjekklister for skolene
Mal for vedtak etter opplæringsloven § 9a-3
Retningslinjer for klagebehandling, enkeltvedtak med hjemmel i § 9a-3 i opplæringsloven

Vedlegg 2 Oversikt over de som er intervjuet

Linda Risanger	rektor, ansvarlig for spesialpedagogisk rådgivning
Turid Simonsen	assistent
Turid Ragnvaldjord	assistent
Siv Kvale	assistent
Randi Halseide	kontaktlærer
Kari Elisabeth Dale	kontaktlærer
Gyda Auestad	rådgiver Karmøy kommune

Det er i tillegg gjennomført samtaler med elever og foreldre.

Vedlegg 3 Rettslige krav

1 Det forebyggende arbeidet

§ 9a-4, Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane(internkontroll)
Skolen skal drive eit kontinuerleg og systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av dette kapitlet blir oppfylte. Skoleleiinga har ansvaret for den daglege gjennomføringa av dette. Arbeidet skal gjelde det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.

§ 9a-3 første ledd, Det psykososiale miljøet
Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Det systematiske skolemiljøarbeidet skal sikre at elevenes rett blir oppfylt ved at skolen arbeider kontinuerlig og systematisk for et godt skolemiljø. Det avgjørende er at skolemiljøarbeidet er egnet til å sikre elevene et godt psykososialt miljø, og at brudd på retten til et godt miljø blir oppdaget og håndtert på en effektiv måte.

Formålet med skolens plikter etter § 9a-4 er å sikre at uønsket/krenkende atferd blir oppdaget og håndtert tidlig. Dette betyr at skolen må ha rutiner for å kartlegge skolemiljøet og den enkelte elevens opplevelse av det psykososiale miljøet.

En nødvendig forutsetning for det systemrettede arbeidet er at skolen overfører kravene i kapittel 9a til konkrete mål og handlinger. Skolen må ha planer og rutiner for hvordan elevenes rett skal oppfylles.

Skolen blir i § 9a-4 pålagt å arbeide aktivt, systematisk og kontinuerlig slik at kravene i kapittel 9a blir oppfylt. Dette innebærer at skolen skal arbeide etter et "føre var" – prinsipp, og forebygge brudd på eleven sin rett etter § 9a-1. Skolen kan ikke være passive og avvente at en situasjon oppstår, for eksempel at læreren ser mobbing, eller at noen klager på forholdene. Med kontinuerlig mener en at det systematiske arbeidet må være gjennomgående i skolens arbeid, og ikke bare noe som blir gjort når det oppstår ubehagelige situasjoner eller ved oppstart av hvert skoleår. Arbeidet skal drives hele tiden, gjennom hele skoleåret. Et anti-mobbeprogram eller en perm med internkontrollrutiner som står i en hylle, er ikke tilstrekkelig for å oppfylle kravet til systematisk arbeid.

Det systematiske arbeidet skal være gjennomtenkt og planmessig. Planene og rutinene må være innarbeidet og må følges av personalet når det arbeides med saker som omhandler det psykososiale miljøet til elevene.

Skoleledelsen har ansvaret for at det systematiske arbeidet er aktivt, systematisk og planmessig.

Skolen må for å oppfylle kravet til internkontroll:

- Sette seg konkrete mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet
- Arbeide systematisk og planmessig for å nå målene og forebygge problem
- Ha rutiner for å følge med på skolemiljøet og den enkelte elevs opplevelse av det, herunder rutiner for å avdekke og håndtere problemer når de dukker opp og kontrollere at rutinene etterlevs.

Skolen må kunne dokumentere at de har et system for internkontroll. Internkontroll innebærer å overføre kravene i lov og forskrift til konkrete mål for skolemiljøet, kartlegge utfordringer, planlegge og iverksette tiltak for å nå målene. Skolen må dokumentere at dette er etablert, og at det faktisk blir fulgt opp.

I tillegg til det som blir dokumentert skriftlig, må skolen kunne vise at:

- internkontrollen dekker alle reglene i kapittel 9a
- alle ansatte utfører pliktene de har etter loven og kjenner interne mål, rutiner/ planer
- de ansatte har tilstrekkelig kompetanse om skolemiljøarbeidet og håndtering av utfordringer og hendelser som omhandler skolemiljøet
- skolen har tiltak for å fremme skolemiljøet og forebygge, avdekke og håndtere krenkelser
- tiltakene blir iverksatt og planer og rutiner etterleves i praksis
- ledelsen er aktivt med i arbeidet med skolemiljøet/ internkontrollen

I det systematiske arbeidet med det psykososiale miljøet må også andre regler i opplæringsloven tas med. For det første må skolen kartlegge kravene til brukerorgan i kapittel 11. Et sentralt organ i det systematiske arbeidet er skolemiljøutvalget.

Ordensreglementet ved skolen er et sentralt virkemiddel i arbeidet med skolemiljøet, og skolen må sørge for at dette er integrert i skolemiljøarbeidet/ internkontrollen. Et system for skolemiljøet som ikke blir sett i sammenheng med ordensreglement er ikke helhetlig nok. I tillegg må skolen trekke inn vurderinger i orden og oppførsel etter forskrift til opplæringsloven § 3-5.

2 Det individuelt rettede arbeidet

Skoleeier, skolen, skoleledelsen og de ansatte har alle en plikt til å sikre elevenes individuelle rett etter § 9a-1 gjennom individuelt rettet arbeid. Det individuelt rettede arbeidet ved skolen er regulert i § 9a-3 andre og tredje ledd i opplæringsloven.

- Handlingsplikten etter § 9a-3 andre ledd
- Plikten til å behandle anmodninger om tiltak fra elever/foreldre som enkeltvedtak etter § 9a-3 tredje ledd

Handlingsplikten

Opplæringsloven § 9a-3 andre ledd – plikten til å undersøke, varsle og gripe inn

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskiminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Regelen fastslår at alle som er ansatt ved skolen, har en handlingsplikt som innebærer

- plikt til å foreta undersøkelser
- plikt til å varsle skoleledelsen og
- plikt til å gripe inn når det er nødvendig og mulig

Handlingsplikten gjelder for alle som er ansatt ved skolen ved at de har et ansettelsesforhold/ en arbeidsavtale med skoleeier. I forarbeidene til loven⁷ er det uttalt at "ansatte" i praksis ofte vil være lærere og miljøarbeidere, men at plikten også gjelder

⁷ Jf. Ot.prp.nr 72(2001-2002)

annet personale. I tillegg til undervisningspersonalet ved skolen kan dette for eksempel være vaktmester, assistenter, kontor- og renholdspersonalet.

Den ansattes handlingsplikt gjelder fra når han / hun får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. "Kunnskap om" innebærer at den ansatte faktisk vet at en elev blir utsatt for uakseptabel atferd fra elever, lærer, eller andre ved skolen. En del av handlingsplikten er plikten til å undersøke om eleven faktisk har blitt utsatt for krenkende ord eller handlinger, og få klargjort hva som faktisk har skjedd. Handlingsplikten gjelder også dersom den ansatte får mistanke om at en elev er utsatt for ord eller handlinger. Det er altså ikke nødvendig med faktisk kunnskap for at handlingsplikten blir gjeldende.

Den ansatte må når han/hun får kunnskap eller mistanke om krenkende atferd, vurdere hva som blir neste steg. Skoleledelsen skal varsles, og i noen tilfeller har den ansatte plikt til å gripe inn. Dette må vurderes konkret i den enkelte situasjonen. I akutte situasjoner, for eksempel når elever slåss eller en overhører krenkende ord til en elev, er det naturlig å gripe inn straks og undersøke nærmere i etterkant hva som faktisk skjedde.

Det følger av § 9a-3 andre ledd at etter at den ansatte har undersøkt saken og kommet frem til at dette er forhold som bør følges opp, skal skoleledelsen informeres. Skoleledelsen plikter å sikre at alle saker de blir varslet om og blir fulgt opp. Ansatte som varsler etter § 9a-3 andre ledd skal tas på alvor. Skolen, ved skoleledelsen, plikter å undersøke saken ytterligere dersom det er behov for dette og sette i verk egne tiltak.

Skolen med alle sine ansatte må ha en felles forståelse av når det skal varsles, og hvordan varslingen skal skje. På samme måte må alle ved skolen ha et avklart forhold til terskelen for å gripe inn. Disse avklaringene og rutinene for dette må innarbeides i internkontrollen etter § 9a-4.

Det er ikke noe krav i § 9a-3 andre ledd om at skolen skal fatte enkeltvedtak når det blir iverksatt tiltak etter egne initiativ. Dette skiller seg fra når en elev eller forelder ber om tiltak, jf § 9a-3 tredje ledd. At det ikke må fattes enkeltvedtak tar likevel ikke fra skolen ansvaret for å følge opp saken på en formålstjenelig måte.

I noen tilfeller vil tiltakene skolen iverksetter, likevel kreve at det blir fattet enkeltvedtak. For enkelte tiltak er det fastsatt eksplisitt i opplæringsloven eller forskrift til denne at avgjørelsen er et enkeltvedtak. Eksempel på dett er bortvisning etter opplæringsloven § 2-10 og skolebytte etter opplæringsloven § 8a-1 tredje ledd. Ellers er det definisjonen av enkeltvedtak i forvaltningslovens § 2 sett i sammenheng med karakteren av tiltaket som er avgjørende for om reglene om enkeltvedtak skal benyttes. Samtidig har skolen et visst handlingsrom knyttet til ordensreglement og opplæringsmessige tiltak. Dette er mindre inngripende tiltak som blir gjort for å gjennomføre opplæringa.

Det skriftlige, som enkeltvedtaksformen gir, er viktig for skolens dokumentering av at de har grepet inn og forsøkt å sikre elevens rett etter § 9a-1.

Plikten til å behandle anmodninger om tiltak fra elever/foreldre

Opplæringsloven § 9a-3 tredje ledd – Eleven/ foreldra sin rett til å be om tiltak og saksbehandlninga ved skulen

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot kjenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.

Skolen er pålagt gjennom § 9a-3 tredje ledd å behandle anmodninger fra elever eller foreldre som omhandler det psykososiale miljøet etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Dersom det foreligger en slik anmodning, må skolen snarest mulig ta stilling til om elevens rett er oppfylt, og eventuelt hvilke tiltak som skal iverksettes. Det blir understreket at skolen alltid skal fatte enkeltvedtak når elever/foreldre anmoder om tiltak som omhandler det psykososiale miljøet. Skolen har altså en vedtaksplikt. Dersom skolen ikke oppfylder plikten til å fatte enkeltvedtak i saken, kan foreldrene/eleven likevel klage som om det var fattet enkeltvedtak.

Anmodninger fra elever og foreldre trenger ikke være skriftlige. Skolen må også ta stilling til muntlige henstillinger. Skolen kan ikke avvise en anmodning fordi den ikke er skriftlig eller unnlate å oppgi hvilke tiltak eleven eller foreldrene ønsker. Skolen kan heller ikke kreve at eleven/foreldrene må levere en skriftlig henvendelse. Dersom skolen er i tvil om en anmodning fra eleven/foreldre er en anmodning etter § 9a-3 tredje ledd, må skolen avklare dette. Skolen har en veiledningsplikt etter forvaltningsloven § 11. En del av dette vil være å informere eleven/foreldrene om rettighetene etter kapittel 9a og avklare om en anmodning fra en elev eller foreldre om det psykososiale miljøet er en anmodning om tiltak. Den som tar imot anmodningen, plikter også å informere om retten til å be om tiltak og klageretten etter § 9a-3 tredje ledd. alle anmodninger, også muntlige, skal tas på alvor og undersøkes. Dette er en del av skolens undersøkelsesplikt etter forvaltningsloven § 17.

Anmodninger skal normalt rettes til skoleledelsen ved rektor, men anmodninger kan også rettes til lærere og andre ansatte. Dersom anmodningen blir rettet til en lærer, må han/hun vurdere hva anmodningen gjelder og om det er noe som kan og bør løses innenfor klassen. Lærerens vurdering vil være viktig når det skal avgjøres hvilke tiltak som eventuelt skal inn i enkeltvedtaket.

Uavhengig av om anmodningen kan løses innefor klassen, skal den viderebringes til skoleledelsen. En anmodning fra elever/foreldre skal aldri stoppes på klassenivå. Dette har sammenheng med kravet i § 9a-3 tredje ledd første punktum om at alle tilfeller der det blir bedt om tiltak i forbindelse med det psykososiale miljøet, skal behandles som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Regelen fastslår også at saken skal behandles "snarest mulig", og dersom det ikke er fattet enkeltvedtak etter forvaltningsloven "innen rimelig tid", kan eleven/foreldrene klage som om skolen har fattet enkeltvedtak. En klage skal alltid sendes til det forvaltningsorgan som har eller skulle ha fattet enkeltvedtak i første instans. Det vil si at klagen skal sendes til skolen. Fylkesmannen er klageinstans, men før klageinstansen kan ta saken til behandling, må skolen eller skoleledelsen se på saken på nytt, og eventuelt forberede saken for fylkesmannen, jf. forvaltningsloven § 33.

Ellers inneholder ikke opplæringsloven kapittel 9a krav til saksbehandling. Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven gjelder for saker etter § 9a-3. Dersom skolen ikke behandler noe som er ment som en anmodning, er dette alvorlig og kan få konsekvenser, bla etter straffebestemmelsen i § 9a-7.

3 Brukermedvirkning

Elevene skal engasjeres i det systematiske skolemiljøarbeidet, både ved planleggingen og ved gjennomføringen av det, jf. § 9a-5. Her fremkommer det i første ledd:

§ 9a-5 første ledd – Elevdeltaking i skolemiljøarbeidet

Elevene skal engasjeres i planlegginga og gjennomføringa av det systematiske arbeidet for helse, miljø og tryggleik ved skolen. Skolen skal leggje oppgåver til rette for elevane etter kva som er naturleg for dei enkelte årstrinna.

Dette innebærer at elevene skal tas med i skolens arbeid med å oppfylle kravene i kapittel 9a. Dette kan for eksempel være deltaking når skolen lager ordensreglement, deltaking i gjennomføring av enkel målinger osv. Det er skoleeiers ansvar at elevene blir involvert i skolemiljøarbeidet.

I forarbeidene er det vist til at det er viktig i seg selv at elevene kan få oppleve å bli hørt, og for skolen vil det være lettere å planlegge og å gjennomføre tiltak i samarbeid med elevene og de foresatt.

Elevenes deltaking i skolemiljøarbeidet skal være sikret i internkontrollsystemet ved skolen etter § 9a-4.

I lovens § 9a-6 og kapittel 11 er ulike organ for brukermedvirkning regulert. De rådene og utvalgene opplæringsloven stiller krav til at skolen skal opprette er:

- Elevråd – jf. § 11-2/11-6
- Foreldreråd og FAU – jf. § 11-4
- Samarbeidsutvalg/skoleutvalg – jf. § 11-1
- Skolemiljøutvalg – jf. § 11-1a

Rådene og utvalgene skal gis relevant informasjon og en reell mulighet til å kunne uttale seg, jf. § 9a-6.

§ 9a-6 – informasjonsplikt og uttalerett

Samarbeidsutvalet, skoleutvalet, skolemiljøutvalet og dessutan elevrådet og foreldrerådet skal haldast løpande underretta om alle tilhøve – deriblant hendingar, planar og vedtak – som har vesentleg betydning for skolemiljøet. Råda og utvala har på førespurnad rett til å få framlagt dokumentasjon for det systematiske helse-, miljø- og tryggleiksarbeidet ved skolen.

Råda og utvala som er nemnde i første ledd, skal så tidleg som mogleg takast med i planlegginga og gjennomføringa av miljøtiltak ved den enkelte skolen, og har rett til å uttale seg og komme med framlegg i alle saker som har betydning for skolemiljøet.

Dersom skolen blir klar over tilhøve ved skolemiljøet som kan ha negativ verknad for helsa til elevane, skal elevane og dei føresette snrast mogleg varslast om det.

Rutiner for å sikre at informasjon og varsling til de ulike rådene og utvalgene må innarbeides i internkontrollsystemet ved skolen etter § 9a-4.